

<https://doi.org/10.52387/1811-5470.2023.2.09>
 CZU: 37.091

ABORDĂRI TEORETICE ALE INTEGRALIZĂRII ÎN CONTEXTUL RECONCEPTUALIZĂRII PROCESULUI DE ÎNVĂȚARE

Călin SBÎRCIU,

doctorand,

Școala Doctorală Științe ale Educației,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău

ORCID iD: 0000-0003-0160-0107

Rezumat. *Cunoașterea umană a atins un nivel ridicat de dezvoltare, volumul de cunoștințe nu mai poate fi dobândit la fel de ușor ca în trecut. Așadar, problema esențială în asigurarea eficienței învățării constă în selectarea acelor cunoștințe care deschid drumul către domenii vitale în existența umană. În acest context de învățare, integrarea este necesară pentru abordarea fenomenelor din perspective diferite, pentru a construi structuri de învățare flexibile, dinamice, capabile să susțină cele mai potrivite demersuri în vederea înțelegerii și aplicării. Punctarea aspectelor teoretice de referință ale integralizării este obiectivul prezentului discurs analitic.*

Cuvinte-cheie: *integralizare, curriculum integrat, educație integrală, metodologia integrării, competențe, mediu integrat.*

THEORETICAL APPROACHES OF INTEGRALIZATION IN THE CONTEXT OF THE RECONCEPTUALIZATION OF THE LEARNING PROCESS

Summary. *Human knowledge has reached a high level of development, the volume of knowledge can no longer be acquired as easily as in the past. So, the essential problem in ensuring the effectiveness of learning lies in the selection of the knowledge that opens the way to a field of culture. In this learning context, integration is necessary to approach phenomena from different perspectives, to build flexible, dynamic mental structures capable of supporting the most appropriate decisions.*

Keywords: *integration, integrated curriculum, integral education, integration methodology, skills, integrated environment.*

Schimbările sociale mondiale de la sfârșitul sec. al XX-lea și începutul sec. al XXI-lea au dat naștere unui nou concept al educației axat pe *valori*, ce impune schimbarea accentelor de pe învățarea prin predare pe cultura învățării. Acest nou concept reclamă o nouă *reconceptualizare a procesului de învățare* pentru asigurarea educației în formula subiect – subiect (profesor - elev), când motivația, individualizarea, diferențierea instruirii și educației, aplicarea tehnologiilor noi didactice creează condiții pentru transformarea învățării cu accent pe rezultate, standard, pe creșterea calității în instruire, cercetare.

În acest context, postmodernitatea în educație desemnează o nouă abordare a activității de formare-dezvoltare a personalității, formulând ca obiectiv major *dezvoltarea integrală a personalității umane*. Paradigma postmodernă pune în centrul preocupărilor ființa umană dintr-o *perspectivă globală, totalizatoare și integratoare*, fapt care generează, evident,

reveniri la abordarea fenomenului pedagogic al integralizării [10, p. 170-171].

În contextul noilor provocări societale tot mai activ se promovează ideea că organizarea învățării pe criteriul disciplinelor în variantă clasică este insuficientă într-o lume caracterizată de o dezvoltare puternică a tehnologiilor și a cunoașterii. Școala de astăzi trebuie să pregătească elevii pentru adaptarea la schimbările tot mai rapide din economie și societate, pentru ocupații care încă nu au fost create, pentru a folosi tehnologii care nu au fost încă inventate. În societatea cunoașterii, accesul la cunoașterea prin învățare a crescut în mod surprinzător, datorită noilor tehnologii informaționale și poate fi realizat în mai multe formate și prin alte moduri. Aceste împrejurări, după cum susține L. Ciolan, au impus în fața cercetătorilor din domeniul științelor educației problema identificării unui *nou mod de producere a cunoașterii*, implicit și a modului de *reproducere a cunoașterii* prin învățare [5].

De asemenea, spre deosebire de modul clasic, subliniază cercetătorul L. Ciolan, noul mod de producere a cunoașterii provine din două mari surse – cognitivă și socială și „se bazează nu atât pe evoluții stricte din domeniul epistemologic disciplinar, cât pe transformările și problemele majore cu care se confruntă societatea contemporană, fiind generat de *emergența transdisciplinarității, de gândirea transversală și orientat spre aplicarea cunoașterii*” în vederea soluționării problemelor cu care se confruntă oamenii. Respectiv, noul mod de producere a cunoașterii revendică și un alt tip de învățare: „*una de tip integrat, care să fie puternic angajată social, orientată de contextul aplicării și neapărat centrată pe rezolvarea de probleme*”, astfel încât să asigure dobândirea de competențe transdisciplinare, care să permită oamenilor să facă față noilor provocări [5, p. 35].

Prin noul mod de cunoaștere identificat de L. Ciolan, se are în vedere, în opinia cercetătoarei M. Hadîrcă, *instituirea cunoașterii transdisciplinare* – o schimbare fundamentală de perspectivă și în ceea ce privește reproducerea cunoașterii prin învățare, care este asociată cu soluționarea *problemele lumii actuale*, care au influențat puternic direcțiile de dezvoltare a educației și formării în secolul XXI, determinând apariția de noi concepte, viziuni, concepții și chiar paradigme educaționale și antrenând cele mai largi dezbateri cu privire la natura, funcțiile și, mai ales, scopurile educației în societatea postmodernă [6, p. 41].

Astfel, dacă ne referim la învățare, atunci constatăm că, dincolo de discipline, învățarea poate fi mai aproape de nevoile omului contemporan. Științele izolate și teoriile exclusiviste nu mai fac față solicitărilor, nu pot explica problemele și fenomenele tot mai complexe. În acest context, apare necesitatea reactualizării ideii de *educație integrală*. Precum afirmă și cercetătoarea T. Callo, abordarea integralizată presupune crearea de conexiuni între teme, domenii, subiecte sau competențe care sunt, de regulă, formate separat, în interiorul diferitelor discipline. Aceste teme au o puternică legătură cu viața cotidiană a elevilor și vizează formarea de *valori și atitudini* [3, p.18].

Tot din perspectiva acestor abordări, este rațional să amintim de faptul că abordarea științifică a *educației integrale* se prezintă sub forma mai multor elemente, nu numai pentru a oferi o reprezentare corectă a funcționării mecanismelor integralității, ci, în special, pentru a arăta dovezi științifice și a obține adeziunea factorilor de decizie care sunt antrenați în acțiuni educaționale clare. Ne raliem

totalmente ideii că o nouă viziune asupra educației integrale urmărește obținerea unui consens din partea actorilor educației, care vor trebui să valideze o idee sau anumite acțiuni, cărora să le dea ulterior curs. Scopul este, deci, unul practic și imediat, în consens cu noile orientări în educație. Acest lucru se poate obține însă doar printr-o oarecare „presiune” asupra discursului pedagogic existent în spațiul actual al educației [3, p.12].

Integralizarea este un *fenomen general, cu caracter fundamental*, ce determină organizarea și funcționarea diverselor sisteme educaționale, care se bazează pe *legea diversității*. Actualmente se formulează noi principii de organizare a vieții omului, se schimbă ierarhizarea normelor sociale și a valorilor. În acest context, unul din aspectele integralizării vizează *formarea personalității* care poate percepe procesele globale ale umanității. *Integrarea* reprezintă, în sens general, ajustarea reciprocă a elementelor constitutive ale unui sistem, permițându-i acestuia să formeze un nou echilibru sau combinarea părților dintr-un întreg în procesul de atingere a stadiului de uniune, iar uniunea este un întreg, rezultat din combinarea unor părți sau a unor entități.

La nivelul procesului de învățământ, *integralizarea* se manifestă ca un demers al educației și vizează încadrarea, în discipline integrate, a modulelor care au aceleași obiective și metodologii de predare-învățare-evaluare. Prin integralizare are loc înțelegerea unitară, multiaspectuală a conceptelor învățate, drept rezultat obținându-se performanțe școlare de tip integrat, exprimate în termeni de competențe funcționale, necesare elevului în viață. Integralizarea domeniilor de conținut apropiate și centrarea procesului educațional pe formarea de competențe, asigură dezvoltarea multiaspectuală a personalității.

Aici trebuie să punem în evidență și faptul că *integralitatea*, ca unitate a diversității, este un instrument de totalizare, care se deosebește de interconexiune și interrelație, care sunt doar niște legături ce se stabilesc fie în interiorul unui întreg, fie între două părți, dintre care una este dependentă de cealaltă, sau niște sume, în care fiecare element are anumite trăsături caracteristice și se unesc doar ca o sumă în care excluderea unui element nu influențează ansamblul de elemente. Într-o învățare integrată elevilor nu li se oferă doar o viziune unificată asupra cunoașterii existente, dar se motivează și se dezvoltă capacitatea elevilor de a percepe noi relații și de a crea noi modele, sisteme și structuri, fapt care este un element al culturii învățării [9].

Prin urmare, integralizarea presupune construcția unui mediu integrator în care elevii vor putea să relaționeze cu sens experiențele școlare între ele, cu cele din afara școlii și cu propriile nevoi și interese. Astfel, integrarea poate fi definită ca un proces de asimilare progresivă a comportamentelor și conduitelor mediului integrator, în scopul formării unor modele comportamentale, ceea ce ar însemna modelarea libertății de acțiune a elevului în conformitate cu cerințele, normele și valorile mediului integrator [1, p. 30].

Integralizarea conduce la stabilirea de relații între cunoștințele, capacitățile, competențele, atitudinile și valorile ce aparțin unor discipline școlare diferite. Ajungem să înțelegem, după cum subliniază N. Petrovski, că integrarea ajută elevii să identifice legăturile nu numai între ideile și procesele dintr-un singur domeniu, dar și între ideile și procesele din domenii diferite și din afara școlii, astfel asigurându-se dezvoltarea integrală a elevului [8].

Abordând problema integralității în educație, cercetătoarea T. Callo formulează următoarele criterii ale integralității:

- necesitatea descoperirii cauzelor și a condițiilor de posibilitate ale integralității;
- determinarea clară a relațiilor dintre elementele componente ale integralității;
- examinarea efectelor atât la nivelul întregului, cât și la nivelul elementelor componente;
- considerarea întregului ca principiu înaintea părților, a porni de la părți spre întreg, asigurând comprehensiunea;
- întregul este temeiul posibilității formei sale și baza de punere în relație a părților care depind de această formă [4, p. 10].

În același timp, cercetătoarea este de părere că integralitatea are loc dacă se manifesta următorii factori:

- mediul integrator, ca un construct totalizator, care oferă posibilitatea unirii a două sau mai multe elemente într-un tot;
- sistemul integrator, în care se produce integrarea;
- sistemul integrativ, elementele care se integrează;
- un stimul al integrării - elementul integrator care face posibilă unirea elementelor și care aparține aceluiași mediu - agentul care integrează;
- elementele comune, care fac posibilă unirea ca atare;
- potențialul integrator - relațiile dintre argumente [2, p. 310].

Instrumentul care asigură efectivitatea procesului de integrare este *metodologia integrării cunoștințelor*. Referindu-se la acest aspect, în opinia N. Petrovski, integrarea cunoștințelor presupune câteva procese:

- sistematizarea cunoștințelor asimilate deja;
- obținerea de noi cunoștințe și integrarea la cele existente;
- planificarea procesului ulterior de obținere a cunoștințelor [7, p. 124].

În felul acesta, deduce cercetătoarea, această metodologie are *caracter triadic*, adică este un proces de cunoaștere și tot ce este legat de el din trei componente: *ceea ce cunoaștem, cel ce cunoaște și cunoașterea însăși*. Prin urmare, instrumentul metodologic al cunoașterii trebuie să neutralizeze această situație, ca să asigure integralitatea cunoașterii. Instrumentul elementar al cunoașterii, care se numește *sistem* (sau *model*) conține trihotomia în formă de trei principii de bază: *totalitatea* care generează existența unei trăsături sistemice caracteristice și este specific doar sistemului în totalitate, nu elementelor sale componente în parte; *cauzalitatea* care determină existența în fiecare sistem a așa-numitului „factor de formare a sistemului”, adică un astfel de complex de cauze care asigură integralitatea sistemului, nepermițându-i să se „dezintegreze” în părți; *cognoscibilitatea (relativă) a lumii* o formă specifică, ce se exprimă prin trăsătura „modelizării”. Or, modelizarea înseamnă că unei trăsături oarecare a sistemului îi poate corespunde o altă trăsătură a celui alt sistem, adică modelul este o corespundere între două sisteme după un anumit criteriu [Ibidem].

Sintetizând într-un cadru hermeneutic specificărilor integralității, N. Petrovski constată următoarele caracteristici definitorii ale acesteia:

- integralitatea este un fenomen, dar neintenționat este și o *procesualitate*;
- este *mai mult decât suma părților*, adică stimulează un efect mai bun;
- nu are „personalitatea” sa, nu este un obiect în sine, ci un *instrument* în atingerea unui scop;
- reclamă o *ordine riguroasă*, perfectă, însumând o multitudine de raționalități;
- presupune o puternică *legătură cu viața*, cu realitatea, cu cotidianitatea;
- este orientată mai mult spre *formarea valorilor și atitudinilor*, relaționând diverse discipline în structurile mentale ale elevilor [7].

În opinia cercetătorului L. Ciolan învățarea devine într-o măsură tot mai mare un proces social, centrat pe formarea de competențe, care să-i asigure tânărului premise cât mai solide pentru succesul personal, social și profesional [5, p. 142]. Reiese că organizarea educației, pornind de la probleme, realități ale vieții, de la experiențele cotidiene ale elevilor, contextul în care ei trăiesc, ar contribui la o mai bună contextualizare a învățării, accentul fiind pus pe *formarea valorilor, atitudinilor și competențelor transversale*. Acest mecanism ar oferi un model de învățare ce trece dincolo de rigiditatea și orientarea excesiv academică a disciplinelor tradiționale, transformând-o într-un proces cu rezultate durabile și eficiente pentru *dezvoltarea personală și socială a elevului*.

În felul acesta, constatăm că învățarea are ca specific un caracter viu și dinamic, iar ceea ce contează cu adevărat în învățare este faptul ca să se aplice cu multă rigoare metodele sale specifice de analiză și cultivarea capacității de a asimila permanent noi achiziții cognitive.

Din cele analizate reiese că *învățarea integrată* pune accent pe dezvoltarea socială și personală a copilului ca ființă umană complexă, integrală, elevul este activ în cadrul experiențelor de învățare personale, valorifică cu adevărat cooperarea dintre profesori și elevi, abordează probleme ce țin de provocările lumii contemporane și ale vieții cotidiene.

Astfel, integralizarea în educație nu este altceva decât un proces, precum și rezultatul interacțiunii diferitelor elemente. În cele din urmă, acest lucru conduce la apariția unor elemente integrate, noi. Principiul integralizării în educație este o stare pentru care sunt caracteristice *consistența, ordinea și stabilitatea legăturilor dintre diferite elemente*. În al doilea rând, este procesul care duce la această stare. În plus, integralizarea în pedagogie este un indicator foarte important al eficienței întregului proces educațional, deoarece servește drept criteriu pentru integralitatea acestuia. Interacțiunea dintre diferite elemente constituie un proces complex și pe mai multe niveluri [Apud 6].

Prin urmare, integrarea este în pedagogie o interrelaționare bine structurată, multi-componentă

și perfect organizată a tuturor părților procesului educațional. Scopul său final este *formarea competențelor-cheie ale elevului și dezvoltarea de sine a acestuia*. În plus, contribuie la satisfacerea intereselor și abilităților lui, asigurând coordonarea influenței asupra sferei emoționale, motivaționale, intenționate și eficiente, practice a individualității elevului [Apud 6].

Am identificat faptul că, în contextul integralizării, sunt relevante elementele componente ale unei conexiuni integrate și relațiile care se stabilesc între aceste elemente. Într-un sistem integrativ elementele își pierd, într-un fel, specificitatea, fiecare căpătând unele însușiri noi, conferite de raporturile cu celelalte elemente ale întregului. Specificitatea devine atributul întregului mai mult decât al elementelor componente. Integralizarea nu anulează astfel intradisciplinaritatea, care formează un sistem disciplinar bine pus la punct. Dacă „dizolvăm” acest sistem, riscăm să ajungem la situația în care elevii nu vor putea asimila conținuturile învățării, confirmându-se faptul că oamenii nu în zadar au creat disciplinele științifice și pe cele școlare.

Prin urmare, concluzionăm că valorificarea integralistă a fenomenelor educaționale aduce cu sine o abordare mai complexă asupra cunoașterii, asupra posibilităților de asimilare mai amplă și mai diversă a acesteia, aspecte care ni se par esențiale pentru tentativa noastră de a argumenta faptul că, în cazul când promovăm o învățare integrală, valorile conținute în această acțiune pot și trebuie să fie substanțiale. Așadar:

- Dezvoltarea personalității integrale, ca deziderat postmodern, reclamă abordarea integralizării în învățare prin emergență transdisciplinară;
- Abordarea integralizării, la rândul său, „deschide” cunoașterea spre lumea reală prin ajustarea reciprocă a elementelor componente într-un tot întreg;
- Integralizarea devine un catalizator al învățării, respectându-se anumite criterii și luând în considerare un șir de factori, consemnând plener formarea/ dezvoltarea atitudinilor și promovarea valorilor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BUZĂRNESCU, Șt. *Introducere în sociologia organizațională și a conducerii*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995.
2. CALLO, T. *O pedagogie a integralității. Teorie și practică*. Chișinău: CEP USM, 2007.
3. CALLO, T. *Educație integrală. Fundamentări teoretico-paradigmatice și applicative*. Academia de științe a Moldovei, Institutul de științe ale Educației, Chișinău, 2015.
4. CALLO, T. *Valoarea integralității prin prisma hermeneutică. Repere filosofice și pedagogice*. În: *Univers Pedagogic*, 2011, nr. 2, p. 10-18.
5. CIOLAN, L. *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*. Iași: Polirom, 2008.
6. *Paradigma de reconfigurare a procesului de învățare*. Institutul de Științe ale Educației, Chișinău, 2021.
7. PETROVSCHI, N. *Învățarea pragmatică a istoriei*. Chișinău: Print – Caro SRL, 2012.
8. PETROVSCHI, N. *Integralizarea – o nouă abordare a perspectivelor cunoașterii în procesul educațional*. În: *Univers Pedagogic*. 2020, nr. 1(65), pp. 3-6. ISSN 1811-5470. CZU: 37. 091.
9. PETROVSCHI, N. *Conceptul de integralizare pedagogică ca element al culturii învățării. Paradigma umanistă – subiect al managementului culturii învățării*. *Materialele Conferinței Științifice teoretico – practice*, 16 – 17 aprilie, Chișinău: „Garomont – Studio” SRL, 2010. p. 51 – 56.
10. PETROVSCHI, N. *Didactica istoriei în educația postmodernistă*. Chișinău: „Print – Caro” SRL, 2014. 133 p.